

Logopedie, logopedická prevence

Logopedie jako vědní obor

původ z řeckého slova:

- *logos* - slovo + *paidea* - výchova
- Logopedie zkoumá narušenou komunikační schopnost z hlediska jejích příčin, projevů, následků, možností diagnostiky, terapie i prevence.

Kdo je to logoped?

- LOGOPED (školský)
- Mgr. Studium logopedie a surdopedie
- Kompetence
- KLINICKÝ LOGOPED
- působí v rámci ministerstva zdravotnictví
- magisterské studium a atestace (pod vedením školitele = zkušený KL s aspoň pětiletou praxí, který má atestaci)
- LOGOPEDICKÝ ASISTENT
- Bc. Studium logopedie a surdopedie
- kompetence: pracuje **vždy pod vedením logopeda** (prevence a korekce nesprávné artikulace,, realizace terapeutického programu u dospělých osob s NKS)

Organizace logopedické péče

Ve třech typech zařízení:

1. státních
2. nestátních
3. soukromých

Ve třech resortech:

MŠMT MZ MPSV

- logopedická intervence je poskytována **všem věkovým kategoriím** (od raného věku až po osoby ve stáří)

Logopedická prevence

- **Primární** – spočívá v předcházení vzniku NKS a je zaměřena na celou populaci
- **Sekundární** – orientuje se na rizikovou skupinu, zvláště ohroženou negativním jevem předchází poruchám řeči
- **Terciální prevence** – zaměřuje se na osoby, u kterých se NKS již projevila, snaží se předejít dalšímu negativnímu vývoji, dalším negativním důsledkům NKS

Cíl logopedické prevence

- vytváření podmínek pro správný a přirozený vývoj řeči
- předcházení různým vadám a poruchám
- včasné odhalení případných nedostatků
- rozvoj komunikačních schopností vůbec a tím i rozvoj osobnosti

Narušená komunikační schopnost

= NKS

- stav, kdy některá jazyková rovina, nebo i několik rovin současně, komunikačního procesu působí interferenčně (rušivě) vzhledem ke komunikačnímu záměru jednotlivce
- NKS se týká:
 - verbální stránky jazyka i neverbální stránky jazyka
 - grafické stránky jazyka i mluvené stránky jazyka
 - receptivní složky jazyka i expresivní složky jazyka

NKS, které se nejčastěji vyskytují u předškolních dětí

- Opožděný vývoj řeči prostý
- Vývojová dysfázie – dítě není schopno komunikovat slovně, i když podmínky pro rozvoj řeči jsou adekvátní. Je třeba vyloučit snížený intelekt, různá onemocnění, smyslové poruchy.

- Kaktavost – projevuje se přerušovaným tokem mluvy, bývá dost nápadná.
- Huhňavost – porucha zvuku řeči (rezonance), příčinou bývá nejčastěji zbytnělá nosní mandle
- Patlavost – nejčastěji se vyskytující NKS u dětí obecně, jedná se o poruchy výslovnosti jednotlivých hlásek

Ontogeneze řeči, jazykové roviny

Jazykové roviny

- 4 jazykové roviny:
 - *Foneticko-fonologická (zvuková)*
 - důležitým diagnostickým momentem je **období 6. - 9. měsíce** - přechod z pudového žvatlání (bez sluchové kontroly) do napodobivého (se sluchovou kontrolou) → vyloučení sluchové vady
 - V 7. roce (nástup školní docházky)
 - **pravidlo nejmenší námahy, tzn. dítě se nejprve učí hlásky tvořené malou námahou, potom ty artikulačně náročnější, nakonec si dítě ozvojuje hlásky typické pro mateřský jazyk**

- *Lexikálně-semantická (slovní zásoba)*
 - Rozvoj této roviny trvá celý život
 - rozeznáváme:
 - **první věk otázek** - 1,5 roku - „Co je to? Kdo je to?“
 - **druhý věk otázek** – 3,5 roku - „Proč? Kdy?“ (rozvoj aktivní i pasivní slovní zásoby)
 - 3. až 4. rok - zná své jméno a příjmení, chápe rozdíly, první básničky
 - konec předškolního období - dítě by mělo umět samostatně vyprávět své zážitky (spontánně, ve správné časové posloupnosti)

- **Morfologicko-syntaktická (gramatická)**
 - odráží úroveň mentálního vývoje
 - **První slova** - neohebná, nečasují se, neskloňují se, mají funkci vět (tzv. **jednoslovné věty**)

slovní druhy:

- nejdříve podstatná jména, onomatopoea (zvukomalebná citoslovce)
- slovesa
- 2,5 až 3 roky - přídavná jména, osobní zájmena, skloňování
- nejpozději: číslovky, předložky a spojky
- po 3. roce - jednotné a množné číslo
- Po 4. roce - všechny slovní druhy

slovosled:

- nejprve klade na počátek věty slovo s emocionálním významem
- 3. až 4. rok - začíná tvořit souvětí

učení transferem:

- transferem (přenosem) se dítě učí **správné tvary** v gramatice
- do 4 let je to přirozený jev - **tzv. fyziologický dysgramatismus**, pokud dysgramatismy přetrvávají dále, může to svědčit o

- *Pragmatická (sociální aplikace)*
 - uplatnění **komunikace v sociální interakci**
 - od 2. - 3. roku dítě chápe **roli komunikačního partnera** (reaguje podle komunikační situace)
 - Mezi 2. a 3. rokem dítě chápe roli komunikačního partnera
 - po 3. roce - snaha komunikovat, navazovat rozhovory s okolím
 - 4 roky - komunikace adekvátní situaci
 - řeč získá **regulační funkci** (řečí lze regulovat chování dítěte a zároveň dítě může řečí měnit dění kolem sebe)

Slovní zásoba (lexikálně-semantická rovina):

- v 1 roce používá aktivně asi 5-7 slov
- v 1,5 roce až 70 slov
- **ve 2 letech asi 200 slov**
- **ve 3 letech 1000 slov**

- ve 4 letech ovládá asi 1500 slov
- v 5 letech 2000 slov
- v 6 letech 3 500 - 3 000 slov

Ontogeneze řeči

- Prenatální období
- Předřečové stádium = preverbální
 - 0 novorozenecký křik – reflexní reakce na změnu dýchání
 - 2. - 3. týden reakce sacími pohyby na hlas matky, vrozený výrazový mimický pohyb – úsměv
 - 6. týden změna křiku – křik dostává citové zabarvení, tvrdý hlasový začátek, vyjadřování nelibých pocitů
 - 2. - 3. měsíc reakce úsměv na úsměv, objevuje se měkký hlasový začátek, broukání
 - 3. měsíc pudové žvatlání, hra mluvidel
 - 3. - 4. měsíc dítě reaguje broukáním na promluvu matky, začíná hledat zdroj zvuku očima
 - 6. - 8. měsíc období napodobivého žvatlání (jen u slyšících dětí!), vědomá hlasová i sluchová kontrola, dítě napodobuje dospělé, fyziologická echolálie – k napodobení hlásek je třeba mnoho pokusů, dítě využívá modulačních faktorů řeči, napodobením melodie, výšky síly..
 - 10. měsíc stádium rozumění řeči, obsah slov ještě nechápe, ale slyšené zvuky asociuje s vjemem či představou konkrétní situace, která se často opakuje (udělej paci paci, Jak jsi velký?)

Stadium vlastního vývoje řeči:

- 1. rok - jednoslovní věty s různou intonací
- 1,5-2 - dítě objevuje mluvení jako činnost, hraje si se slovy,
- 2 - 2,5 - začíná tvořit víceslovné věty
- 2,5 - 3 - začíná pozvolna skloňovat a časovat, obvykle už dovede říct své jméno, kolem 3. roku chápe pojmy já a moje,
- 3 - 3,5 - druhý věk otázek (proč?, Kdy?), tvorba souvětí
- 3,5 - 4 – řeč bez dysgramatismů, suverénní tvorba antonym, reprodukce krátké básničky, upřesňování obsahu slov, schopnost nejen navázat konverzaci, ale také snaha udržovat ji
- 4.-5 rok v řeči se obvykle vyskytují všechny slovní

- 5.-6. rok projev se čím dál víc přibližuje řeči dospělých, dokáže přijatelně vysvětlit k čemu se používají různé předměty, vypráví souvisle a spontánně o různých událostech, výslovnost by měla být správná – může jí však ještě o tzv. prodlouženou fyziologickou dyslalii
- po 6. roce v dalším vývoji permanentní zkvalitňování, stále lepší schopnost komunikovat přiměřeně dané komunikační situaci (ví, co se sluší), osvojování grafické podoby řeči, později cizích jazyků
- po 6. roce dítě by mělo zvládat správnou výslovnost všech hlásek, ne vždy tomu tak je 😊
- Problém se nejčastěji vyskytuje u výslovnosti sykavek, vibrantů a měkčení (CSZ, ČŠŽ, RŘ, ŤĎŇ)

Rozvoj zrakového vnímání

Proč rozvíjet zrakové vnímání?

- Podpora upevnění zrakového vjemu – multisenzoriální přístup
- Zraková kontrola při tvorbě jednotlivých hlásek
- Představivost
- Předpoklad pro správný rozvoj čtení a psaní
- Zrakové vnímání (problémy děti se SPU, se specificky narušeným vývojem řeči)

Jak rozvíjet zrakové vnímání?

- Vyhledávání nepravdivých situací
- Vyhledávání rozdílů
- Osmisměrky
- Různé vyhledávání obrázků, předmětů
- Vyhledávání rozdílů mezi shodnými obrázky
- Obkreslování obrazců
- Sestavování obrázků z dílů (puzzle, rozstříhané obrázky – začínáme menším počtem)
- Zraková paměť – kimova hra, pexeso, ...